

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS/ NATIONAL SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS

SESOTHO PUO YA TLATSETSO YA PELE (FAL)

PAMPIRI YA BOBEDI (P2)

2023

MATSHWAO: 70

NAKO: Dihora tse 2½

Pampiri ena e na le maqephe a 21.

DITAELO LE DIKELETSO HO MOHLAHLOBUWA

1. Bala ditaelo tsena ka tlhoko pele o araba dipotso.
2. O SE KE wa latella ho bala pampiri yohle. Tadima karolo e hlahisang dikahare tsa pampiri leqepheng le latelang, mme o tshwaye dinomoro tsa dipotso tse thehilweng dibukeng tseo o ithutileng tsona. Ka mora moo o bale dipotso tseo, o nto kgetha tseo o lakatsang ho di araba.
3. Pampiri ena e arotswe dikarolo TSE NNE, e leng:

KAROLO YA A: Pale/Nobele/Novele	(35)
KAROLO YA B: Tshwantshiso/Terama	(35)
KAROLO YA C: Dipalekgutshwe	(35)
KAROLO YA D: Dithothokiso	(35)
4. Araba dipotso TSE PEDI feela, potso E LE NNGWE ho tswa dikarolong le ha e le DIFE TSE PEDI.

KAROLO YA A: PALE/NOBELE/NOVELE
Araba potso ya pale/nobele/novele eo o ithutileng yona.

KAROLO YA B: TSHWANTSHISO/TERAMA
Araba potso ya tshwantshiso/terama eo o ithutileng yona.

KAROLO YA C: DIPALEKGUTSHWE
Araba dipotso tsa dipalekgutshwe ka BOBEDI.

KAROLO YA D: DITHOTHOKISO
Araba dipotso tsa dithothokiso ka BOBEDI.
5. Sebedisa lenanennetefatso bakeng sa tataiso.
6. Latela ditaelo tse qalong ya karolo e nngwe le e nngwe ka tlhoko.
7. Nomora dikarabo tsa hao jwalo ka ha dipotso di nomorilwe pampiring ya dipotso.
8. Qala karolo KA NNGWE leqepheng LE LETJHA.
9. O eletswa ho sebedisa nako ka moo ho sisintsweng: Sebedisa metsotso e 75 ho ngola karolo ka nngwe.
10. Ngola ka mongolo o makgethe o balehang.

LEQEPHE LA DIKAHARE

Leqephe lena le tla o thusa ho kgetha dipotso tseo o lakatsang ho di araba, ntle le hore o bale pampiri kaofela.

KAROLO YA A: PALE/NOBELE/NOVELE		
Araba potso ya nobele/novele eo o ithutileng yona.		
NOMORO YA POTSO	MATSHWAO	LEQEPHE
1. <i>Mahlale a kopane Lekwa</i>	35	5
2. <i>Bosweu ba Lehlwa</i>	35	8
3. <i>Sehlekehleke sa Deidro</i>	35	11
KAROLO YA B: TSHWANTSHISO/TERAMA		
Araba potso ya tshwantshiso/terama eo o ithutileng yona.		
4. <i>Sefi</i>	35	13
KAROLO YA C: DIPALEKGUTSHWE		
Araba dipotso ka BOBEDI tsa dipalekgutshwe.		
5.1 'Molato lebitleng'	18	16
MMOHO LE		
5.2 'Dithethefatsi'	17	17
KAROLO YA D: DITHOTHOKISO		
Araba dipotso ka BOBEDI tsa thothokiso.		
6.1 'Mmadiberwane'	18	19
MMOHO LE		
6.2 'Kgaeyane'	17	20

Lenanennetefatso:

Sebedisa lenanennetefatso lena ho nnetefatsa hore na e fela o arabile dipotso tse hlokehang.

KAROLO YA	NOMORO TSA DIPOTSO	PALO YA DIPOTSO TSE LOKELANG HO ARAJWA	TSHWAYA (✓)
A: PALE/NOBELE/NOVELE Dipotso tse kgutshwane	1–3	1	
B: TSHWANTSHISO/TERAMA Dipotso tse kgutshwane	4	1	
C: DIPALEKGUTSHWE Dipotso tse kgutshwane	5.1 + 5.2	1	
D: DITHOTHOKISO Dipotso tse kgutshwane	6.1 + 6.2	1	

ELA HLOKO: Etsa bonnete ba hore o arabile dipotso tse karolong TSE PEDI feela.

KAROLO YA A: PALE/NOBELE/NOVELE**POTSO YA 1: MAHLALE A KOPANE LEKWA – DN Katsie**

Kgetha mme o arabe potso E LE NNGWE e itshetlehileng bukeng eo o ithutileng yona selemong sena.

Bala qotso ena ka tlhoko, o nto araba dipotso tse thehilweng paleng yohle.

TEMA YA A

Mmadieketseng a ithaopa a re o tla mo latela mahleu kaekae tlasenyana mane hobane le Dieketseng haesale a eya ho ntatae kwana.

Ke wona monyetla oo Sekgukguni a neng a o nyoretswe oo. O hanne feela Mmadieketseng ha a potela. A raoha hang feela, a re refo! A ba a bitswa ka tlong. Ha ho diphaposi tse ngata kapa yona menyako jwalo ka matlong a sejwalejwale. 5
Kgotjheletsaneng mane ke moalolo. Mohaolwaneng teng ho pitsa e ntsho e maoto a mararo, mafiswana, dijana le tse ding, athe sedikadikweng ke ifo. Tseo ha a a ka a di bona. O shebile ka mora lemati, a bona lebokosohadi, a le bula, mme mahlo a hae a re pjangpjang le mokotlana oo a seng a o tlwaetse. A o phamola, a re qatso ka ntle, a ba a fihla a re lebaleng kgekgenene ...! 10

Ka nako eo letsatsi le ne le se le dikelletse mobung. Sekgukguni a ipapisa le mabota, a feta sakeng la dipotsanyana, a tswa hara motse. Ke elwa a itlhahanela ho ya seteitjheneng Koppies. Ha a fihla seteitjheneng, a fumana monnamoholo Tlhoriso e le moo a itokisetsang ho dihela, a tjhaisa a eya hae.

'Le tjhaisa bosiu hakaale athe monnamoholo?' Ke Sekgukguni ka ho makala. 15

- 1.1 Mokotlana oo ho thweng Sekgukguni o ne a se a o tlwaetse, o ile wa mo lahlehela jwang? (1)
  - 1.2 Sekgukguni o tsebile jwang hore mokotlana oo o behuwe hokae? (1)
  - 1.3 Qotsa dipolelo TSE PEDI ho tswa qotsong e ka hodimo tse re senolelang nako ya tikoloho eo diketsahalo di etsahalang ka yona paleng ena. (2)
  - 1.4 Ke kgohlano ya mofuta ofe e iponahaditseng bukeng ee? Tshehetsa karabo ya hao ka lebaka. (2)
  - 1.5 Ketso ya Mmadieketseng ya ho ya batlela Sekgukguni mahleu, e dumellana jwang le ditlwaelo tsa MaAfrika? (2)
  - 1.6 Bolela hore polelo e latelang ke Nnete kapa Mafosi o be o tshehetse karabo ya hao ka lebaka. (2)
- Diketsahalo tsa qotso ena di totobatsa sehlohlolo. (2)

- 1.7 Karaburetso e sebedisitsweng seratswaneng sa bobedi, e thusa mongodi jwang ho fihlella sepheo sa hae? (3)
- 1.8 Mananyetsa ke mophethwa ya tjitja kapa ya sepapetlwa? Hobaneng ha o realo? (2)
- 1.9 Taba ya hore tlhoko dingolweng ha e a fihlellwa paleng ee, ke ntlha kapa ke mohopolo? Tshehetsa karabo ya hao ka lebaka. (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka tlhoko, o nto araba dipotso tse thehilweng paleng yohle.

TEMA YA B

Ha Sekgukguni a fihla lapeng, a fumana sehlotshwana sa batho ba seng bakae. Boholo bo ne bo ile ba itsamaela, ha bo fumana hore tjhe, ho mpa ho e tjha lebokose ntho e se nang mosebetsi. Ba bang ba ne ba hle ba tle le metsi ho tla thusa ho tima. Sesosa sa taba ebile ya ileng a jala molaetsa hore ntlo e a tjha.

Sekgukguni ha a isa mahlo a bona hore tjhe ho tjhele lebokose le kenyang dikatana le tse ding tse se nang mosebetsi. Ha a hetla, haufi le yena mona ... Mananyetsa ke enwa ... ebile o ntse a bososela! A mo tseba, mme le yena a bososela. 5

Hoba batho ba ipoelle malapeng a bona, Mananyetsa a re: 'Be, ke wena motswalle? Haesale re qetelana ho bonana ka nama mohla re arohanang lebitleng la Ramoroko! kapa e re ke bone, tjhe, ke a fosa, nna ke qetetse ho o bona ka lengopeng ka mane mohla o neng o robetse ...!' (Ha ha haa, o a tsheha.) 10

'Ke wena wa ho tjhesa lebokose lena, na ha ho jwalo ... hoo o ne o ho etsa ho reng?' ho botsa Sekgukguni.

'Ho jwalo wa thaka. Eitse hoba ke rome moshanyana enwa wa hao, mme ba o latole mane ha Mmasekala, ka tlelwa ke tshabo ya hore mohlomong ha o utlwa hore o batlwa ke mang ...' 15

- 1.10 Bolela hore Mananyetsa ha a theoha tereneng o fihlile jwang ha Sekgukguni? (1)
- 1.11 Ke lebaka lefe le ileng la etsa hore Mananyetsa a tjhesa lebokose ha Sekgukguni? (1)
- 1.12 Mananyetsa o susumeditse ke eng hore a ye ha Sekgukguni? (1)
- 1.13 Qotsong baphetwa bana ba teana ka lebososelo. Phapano ya lebososelo lee la bona ke efe? (2)
- 1.14 Hlalosa hore phoqo e hlahella jwang seratswaneng sa boraro. (2)

- 1.15 Maele a latelang a dumellana jwang le ditaba tsa qotso ee?
Di sa kopaneng ke dithaba. (2)
- 1.16 Ke ketsahalo efe qotsong e re bontshang hore jwale re fihlile sehlohlolong sa diketsahalo? (2)
- 1.17 Kganyetsano e totobala jwang dibakeng tse pedi tseo baphetwa bana ba neng ba hlaha ho tsona. (2)
- 1.18 Dumellana kapa o hanane le polelo e latelang o be o tshehetse karabo ya hao ka lebaka.
Mongodi o hlahisa Mananyetsa le Sekgukguni e le baphetwa ba ntlhanngwe paleng ena. (2)
- 1.19 Mananyetsa le Sekgukguni ba ile ba qhekella mofumahadi wa morena Ramoroko tjhelete ha bobebe ka baka la tikoloho eo a neng a phela ho yona. Na see se ka etsahala nakong tsa jwale? Hobaneng ha o realo? (3)

[35]

POTSO YA 2: BOSWEU BA LEHLWA – Sello Moroe

Bala qotso ena ka tlhoko, o nto araba dipotso tse thehilweng paleng yohle.

TEMA YA C

Ho ne ho hlile ho dubehile e le ka nnete; batho ba le bangata; ba etswa ba kena ho bonahala hore ho tlile le ba neng ba sa mengwa. Ka pele ho ntlo ho eme koloi tse tharo le khombi tse pedi tsa 'E20', ho bonahala hore ehlile baeti ba ne ba le bangata ruri.

Ha ke ntse ke eme moo, ke bile ke se ke lahlehetswe ke mamello, ka bona Lerato a hlaha, naletsana ya ka. Ra shebana nakwana pele re buisana. Ntho yane eo ke neng ke se ke e tlwaetse ya qala hape ka sefubeng. Ruri e ne e le mohaladitwe ka nnete. O ne a nkile moriri ona a o tlametse ka morao, o le motsho o re tsho, o nyalellana le ntshi tsena tsa hae. A be a apara bolousu bo bofubedu bo neng bo tsamaelana le masale ao a neng a a rwetse; empa a hlile a le manyenyane. Thekeng a itlamme ka foresekoto ya bomphehi; ho bonahala hore o ne a ntse a sebetsa; moo foresekoto ena e fellang maotong ho hlahile maoto a borikgwe bo botsho, kausu tse ntsho le dieta tse ntsho.

'Tloo re kene Hlomi o tlo bona bomotswala ba ka, ke kgolwa hore ba tla thabela ho o tseba haholo. Ke kgale re o lebeletse, o diehile kae?' 15

- 2.1 Qolla lentswe qotsong le tiisang hore Lerato o ne a le motle a kgahla Hlomi. (1)
- 2.2 Ke lebaka lefe le neng le etsa hore Hlomi a lahlehelwe ke mamello ya ho emela Lerato? (1)
- 2.3 Bolela ditsela TSE PEDI tseo Dineo a neng a leka ho bontsha lerato la hae ho Hlomi ka tsona. (2)
- 2.4 Bolela dintho TSE PEDI tse bontshang kamano e neng e le teng dipakeng tsa Puse le Hlomi. (2)
- 2.5 Hlalosa seo mongodi a se bolelang ka polelo e latelang:
Ntho yane eo ke neng ke se ke e tlwaetse ya qala hape ka sefubeng. (2)
- 2.6 Bolela hore polelo e latelang ke Nnete kapa Mafosi, o be o tshehetse karabo ya hao ka lebaka.
Firi ke monamodi paleng ena. (2)
- 2.7 Ke thuto efe e fuperweng ke ketsahalo eo ho yona Tshiu a lwantshetsang Hlomi Lerato? (2)
- 2.8 Maele a latelang a dumellana jwang le ketsahalo eo ho yona Hlomi a ileng a nyala Dineo?
Motsheha kgarejana ke monyadi wa yona. (2)

- 2.9 Taba ya hore Mmadito a sebedise ditlhare ho arohanya Hlomi le Lerato, e re tsebisa eng ka mongodi? Hobaneng ha o realo? (3)
- 2.10 Tshohla phethelo ya tshwantshiso ena. (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka tlhoko, o nto araba dipotso tse thehilweng paleng yohle.

TEMA YA D

Re ile ra thola bobedi ba rona, e mong le e mong a lebelletse hore ho bue e mong. Hoba a thole motsotswana, ka re, 'Ha ho letho mme, empa e le mathatanyana a fokolang.' A re sheba bobedi ba rona yaba o re; 'Bana ba ka ha le e na le mathata le re jwetse. Le se a dumelle ho hola ho fihlela a le kupetsa. Le entse setswalle sa lona hantle mme le se dumelle hore se fele ka mabaka a fokolang. Nna le ntata lona re ikemiseditse ho le thusa mathateng afe kapa afe ao le ka bang le ona. Ke kgolwa hore le utlwile. Jwale bothata ba lona ke bofe?' 5

Re ile ra thola motsotso o molelele re shebile fatshe ka bobedi ba rona. Ha e le mmaya Lerato yena a re shebile a sa panye. Kgetlong lena ke ne ke lebelletse hore ebe Lerato ya tla araba empa ka ho bona hore ha se motho ya ikemiseditseng yaba ke phahamisa hlooho, mme ka maswabi le pelo e bohloko ka re, 'Ha ho letho mme.' 'Oo ..., ha ho letho, tjhe o ka ikela hae ngwanaka. O dumedise mmao Mosa, o mo jwetse hore ke tla mo etela haufinyana.' Hoba ke dumele, ka sheba Lerato, ka sadisa hantle hape yaba ke a tsamaya. 10

- 2.11 Qolla polelo qotsong e re tsebisang hore batswadi ba Lerato ba ne ba tseba ka kamano ya Hlomi le Lerato. (1)
- 2.12 Nehelana ka diketsahalo TSE PEDI tsa sengolwa sena tse bontshang hore ba ha Fibane ba ne ba ananela kamano ya Hlomi le moradi wa bona. (2)
- 2.13 Bolela ditlamorao TSE PEDI tse bosula tse ileng tsa tlišwa ke ketelo ya Firi ha Mmadito. (2)
- 2.14 Mongodi o sebedisitse mawa afe A MABEDI qotsong ho senola semelo sa baphetwa. (2)
- 2.15 Diketsahalo tsa qotso ee di etsahala mehleng efe? Tshehetsa karabo ya hao ka lebaka. (2)
- 2.16 Kgetha karabo e nepahetseng ka masakaneng o be o tshehetse karabo ya hao ka lebaka. (2)
- Tshiu ke mophetwa ya (ntlhanngwe, tjitja). (2)

- 2.17 Ho fela ha kgohlano dipakeng tsa Hlomi le Tshiu ho thusitse jwang ntshetsopeleng ya pale ee? (2)
- 2.18 Tshohla tomatso e hlahellang ketsahalang eo ho yona Hlomi a neng a ntse a amohela mangolo le dimpho tse tswang ho Dineo. (3)
- [35]**

POTSO YA 3: SEHLEKEHLEKE SA DEIDRO – VT Masima

Bala qotso ena ka tlhoko, o nto araba dipotso tse tla e latela tse thehilweng paleng yohle.

TEMA YA E

Ha monna enwa wa motsamai a etswa ka koloing, a ka a qala ka ho iqamaqamakisa jwalo ka motho ya sa tsebeng hantle seo a tshwanelang ho se etsa. Ka lehlohonolo, e mong wa balebedi a be a se a potlakela ho yena, a otlala saluti ya mofuta a nto kopa dinotlolo tsa koloi ho moeti. Ha molebedi enwa a se a fumane dinotlolo a kgannela koloi boemelong ba dikoloi bo ikgethileng. Nakong ena monna wa motsamai yena a toba monyakong o moholo o kwetsweng, empa o ile wa buleha hanghang ha a atamela ho wona. Lekgetlong lena monna wa moeti a phahamisetsa balebedi letsoho a nto nyamella ka hare.	5
Monna enwa wa moeti lebitso la hae e ne e le Thakgodi Lelebelala le ha a ne a tsejwa ka la Chikano, Fernando Chikano. O ne a tsejwa ka maqiti a hae a hlolang, manganga a kang a mmoulo le leqoophe la tlou e tlatlapuweng. Ha Chikano a kena jwalo o ne a ntse a ipotsa hore na ebe monnamoholo ehlile o mo isa kae, o mmatlelang hara lena. Le ha ho le jwalo a phakisa a iphumana a se a le ka kantorong ya Cindy Mawala, mongodi e moholo wa monnamoholo. Hanghang Chikano a re kgekgenene, a hlahisetsa morwetsana enwa meno a masweu a reng bja, e seng a mona a mathokwa ke mosi wa peipi.	10 15

- 3.1 Fana ka lebitso la bohlwela la monnamoholo eo ho buuwang ka yena qotsong. (1)
- 3.2 Monnamoholo eo ho buuwang ka yena qotsong o amana jwang le Chikano? (2)
- 3.3 Qolla mabaka A MABEDI qotsong a re nnetefallelang ho bolokeha ha sebaka seo Chikano a fihlang ho sona. (2)
- 3.4 Ke lebaka lefe le neng le entse hore Chikano a tle dikantorong tsa mokgatlo wa Lengau? (2)
- 3.5 Bolela dibaka TSE PEDI moo Paliya a ileng a pholosa bophelo ba Chikano. (2)
- 3.6 Ketso ya Chikano ya ho betlela Cindy meno e mo hlahisa e le motho wa semelo sefe? Hobaneng o realo? (2)
- 3.7 Bolela hore polelo e latelang ke Nnete kapa Mafosi, o be o nehelane ka lebaka la karabo ya hao. (2)
- 3.8 Namibia ke moo Chikano a ileng a fumana lesedi malebana le Thakadi. (2)
- 3.8 Tshohla tsela ya tshebetso ya mekgatlo e mmedi e hlahang paleng ena o ikamahantse le mabitso a yona. (2)
- 3.9 Hobaneng mongodi setaeleng sa hae a sebedisa baphetwa ba bangata paleng ee? (3)

MMOHO LE

Boela o bale qotso e latelang ka tlhoko, o nto araba dipotso tse tla e latela.

TEMA YA F

Ka wona motsotso oo, Sister Ruth a lokolla kulo e le nngwe eo a neng a e lebisitse ho Chikano, empa eo ka lehlohonolo e ileng ya mo fosa ka dimilemitara di se kae. Chikano a elellwa hore sister Ruth o ikemiseditse ho mmolaya e le hore a tle a se ke a ntsha makunutu ao a seng a tseba ka ona, mme he o ne a ikemiseditse ho tela bophelo ba hae ho ena le hore a balehe a sa ka a bolaya yena Chikano. Eitse ha Chikano a re Sister Ruth o tla thunya hape, a makala ha a bona sethunya sa Sister Ruth se etswa matsohong a hae, athe se betsitswe ke tholwana e tswang sethunyeng sa moeti ya emeng monyako. Ha sethunya sa Sister Ruth se se se wele, moeti enwa wa mosadi a ipetsetsa ka tlong, mme a futuhela Sister Ruth ya neng a ntse a holoba fatshe ka sepheo sa ho nanabela sethunya sa hae se weleng. 5
10
Ao! Ya kupa jwale. Ditauhadi tsa pitikisana; tsa ngwapana; tsa tebelana ka ditebele le ka maoto, mese ya fereferella bosawana ba bile ba ntse ba lomanakaka. Kgabareng Sister Ruth a fumana monyetla wa ho lokolla setebele se matla se ileng sa kobesa ntshunyakgare ena ya mosadi hampempe, a ba a namalla hanyenyane.

- 3.10 Moeti ya emeng monyako o ne a tena a pholosa bophelo ba Chikano ka dife? (2)
- 3.11 Totobatsa ho tshwana ho teng dipakeng tsa Sister Ruth le moeti eo a lwanang le yena qotsong. (2)
- 3.12 Nehelana ka lebaka le dumellanang le polelo e latelang:
Moeti wa ntshunyakgare qotsong ke monamodi paleng ena. (2)
- 3.13 Ebe ketso ya ho bolawa ha Amanda Zamiya ka sehloho Namibia e re senolela eng ka tsa kopano ya hae le Chikano? (2)
- 3.14 Hlalosa hore ketsahalong ya ho kwetelwa ha mopresidente Monnafeela wa Bosothonia ho totobatsa mehla efe ya diketsahalo. (2)
- 3.15 Kgetha karabo e nepahetseng ka masakaneng, o be o nehelane ka lebaka la karabo ya hao.
Mphafudi ke mophetwa ya (ntlhanngwe/tjhitja). (2)
- 3.16 Ke ketsahalo efe paleng e dumellanang le maele a latelang?
Bana ba tadi ba tsejwa ka mereto. (2)
- 3.17 Na o nahana hore ketso ya Nasala le Ramaqiti ya ho sebedisa kereke ho pata mesebetsi ya bona e mebe e ka etsahala bophelong ba nnete? Tshehetsa karabo ya hao ka lebaka. (3)

[35]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 35

KAROLO YA B: TSHWANTSHISO/TERAMA**POTSO YA 4: SEFI – DJ Nkutha**

Bala qotso e latelang ka tlhoko, o nto araba dipotso tse thehilweng tshwantshisong yohle.

TEMA YA G

RABODITSE:	Hela kgomohadi utlwa Kgathatso o reng, o re mosadiae o itse a se ntshe moleko ka o mong.	
MMANKEPE:	Kgathatso ke monna ka ditedu feela. Ke monna ya jwang ya tjee? Nna nka be ke mo tshetse ka marole ka mo siya nyaanyeng. Ke a kgolwa o thetsitswe ke barutinyana ha ba re motho ha a o otlalorameng o mo nehe le leng. Ke mesebetsi ya makwala eo.	5
RABODITSE:	Ho lekane bo Mmankepe. O utlwile weso hore monna keng. Ke hlooho ya lelapa. A ko utlwe ka moo mosadi a o hlapaolang kateng ka ho hloka boikemelo. Bataung ha ba tjena ka wena.	
MOTAUNG:	Tjhe, a tla a nthohaka mosadi wa hao! Ke qala ho rohakwa ke mosadi ka tsela ena haesale ke tswalwa. O hloka mekgwa mosadi wa hao monna.	10
MMANKEPE:	(A mena mese.) Tlola ke o pome mohatla monna towe! Ke tla o apolela mohatla nku mashodu hona jwale, ke ba bontshe bokwala ba hao. Nka ba bontsha hore ha o monna wa letho. Nka o hata ke o hatikela, ke o ripitle ke o ripitlele fatshe mona. Ha ke o tshabe nna. Bona (a itshwela setswe) setsweng ke mona. Ke hole hampe ebang o sa tsebe. Ho nna o ke ke wa o besa o tuke. Nka o harinya sa letolo le otlile motho. (A hemela hodimo.) Tlola o tle o bone wena. Ha ke potele nna e kgwathwang ka lehlaka.	15 20

- 4.1 Ke lentswe lefe puong e latelang ya Mmankepe le re totoballetsang hore o nyedisa tumelo ya Motaung?
'Ke a kgolwa o thetsitswe ke barutinyana ha ba re motho ha a o otlalorameng o mo nehe le leng.' (1)
- 4.2 Ka mora ditaba tse qotsong, Raboditse o ile a isa Motaung sebakeng sefe? Hobaneng? (2)
- 4.3 Bohlokwa ba mantswe a ka masakaneng qotsong ke bofe? Fana ka ntlha TSE PEDI. (2)
- 4.4 Ho ya ka ditaba tse qotsong ee, Mmankepe o hlahella e le mofuta ofe wa sebakadi? Nehelana ka lebaka la karabo ya hao. (2)
- 4.5 Raboditse o bolelang ha a re, 'Monna ke hlooho ya lelapa,' qotsong? (2)

- 4.6 Tshebediso ya mantswa a latelang puong ya Mmankepe qotsong, e na le tshusumetso efe maikutlong a Motaung?
'Tlola ke o pome mohatla, ke o hate ke o hatikela, ke o ripitle ke o ripitlele fatshe mona. Ha ke o tshabe nna. Nka o harinya sa letolo le otlile motho.' (2)
- 4.7 Dipuo tsa Mmankepe qotsong ena di mo senola e le sebakadi sa semelo sefe? Nehelana ka lebaka la karabo ya hao. (2)
- 4.8 Ke karolo efe moralong wa tshwantshiso ee e totobatsang hore tshwantshiso ena ke ya masetladibete? Tshehetsa ka lebaka. (3)

MMOHO LE

Boela o bale qotso e latelang ka tlhoko, o nto araba dipotso tse thehilweng tshwantshisong yohle.

TEMA YA H

TISETSO:	Papadi hangata e fetoha nnete. Ba bakae ba nyetsweng, ka baka la papadi? Re ka qala re bapala mona, ebe e mong pelo e re tlepe! Papadi e fetohile ntwana. Wena ka Bataung ba ntswetse e teng ntho eo o e fokisang. <i>But</i> nna Yunivesithing ke a ya <i>black or white, dark or blue</i> .	
NKEPE:	O tla e bona ha swebehla yunivesithi eo ya hao. Nna ntho eo nka o kgothaletsang hore o e etse ke ho lebaka. O ntse o ingola meno feela. Nka qetella ka ho re ho wena motswalle lebaka, <i>forget</i> . (<i>Ho hlaha Motaung a itjelletse.</i>)	5
	Be! Ke mang eo ya qhobang dinku, o etsang na basadi, o leka ho jaefa. Tjhe, thuto ya boholo nnete e a roba. Ke hore leqheku le lekana le tliilo nkela bana mosebetsi. Bopantsola bo a mo rona. Le pina eo a e jaefelang nna ha ke e utlwe, kapa wena o a e utlwa Tiisetso? (<i>A keketeha.</i>)	10
TISETSO:	(<i>A maketse.</i>) Ha eka motho eo ke ntate tjee? Basadi, ebe ho senyehile kae? Ako bone kamoo a sokolang kateng ha a tsamaya. Ekare o kginehile mangole. Ke eo jwale a iphetola lesea, a kgasa.	15
NKEPE:	(<i>A tshaha</i>) Halala! Ntate Motaung o fetohile. Ha a le tjena ha a sa tshwareha, o <i>untouchable</i> ka Sejatlhapi, Tjhe mesebetsi e mebe e mo fihletse.	

- 4.9 Ditaba tsa qotso ee, di totobatsa mofuta ofe wa kgohlano? (1)
- 4.10 Hlwaya polelo ya Nkepe qotsong e re tiisetsang hore Tiisetso o labalabela se kekeng sa etsahala. (1)
- 4.11 Nkepe o ne a bua ka mang ha a re, 'thuto ya boholo e a roba'? Hona ho ne ho etsahalang ka sebakadi seo? (2)
- 4.12 Lebakabaka le neng le bakileng qabang malapeng a mabedi tshwantshisong ena ke lefe? Tshehetsa karabo ya hao ka lebaka. (2)

- 4.13 Fana ka dintho TSE PEDI tse bontshang hore Nkepe o amana jwang le Tiisetso. (2)
- 4.14 Ke ntlha kapa ke mohopolo hore batho ba rutehileng ba ikgetholla ho ba sa rutehang ho ya ka ditaba tsa tshwantshiso ee? Tshehetsa karabo ya hao o itshetlehile ka ditaba tsa qotso ena. (2)
- 4.15 Dipuo tsa Nkepe le Tiisetso di re totobaletsa mehla efe ya diketsahalo? Tshehetsa karabo ya hao ka lebaka. (2)
- 4.16 Dipuo tsa Nkepe qotsong di dumellana jwang le maele a latelang?
'Ngwana wa lekgala o tsamaya ka lekeke.' (2)
- 4.17 Tomatso e iponahatsa jwang mantsweng a latelang a Nkepe.
'O tla e bona ha swebehla yunivesithi eo ya hao.' (2)
- 4.18 Na o dumellana le ntlhakemo ya mongodi mabapi le basadi ba nyetsweng tshwantshisong ee? (3)

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 35

KAROLO YA C: DIPALEKGUTSHWE

Araba POTSO ya 5.1 le POTSO ya 5.2

POTSO YA 5: PELO E JA SERATI – ME Makhapa le ba bang**5.1 'MOLATO LEBITLENG' – MM Mpembe**

Bala qotso e latelang ka tlhoko, o nto araba dipotso tse thehilweng palekgutshweng yohle.

TEMA YA I

Ka nako eo o ne a ntse a jarile thotwana ya hae mme letsatsi le lona le se le ile matubatsana, le habile ho ya dikela. Mokganni wa bese a elellwa hore ekare ha a tsebe moo a yang teng, yaba o re: 'Hela moshemane, o ya kae haeka ha o na botsitso tjee, ebile letsatsi le lona le se le haba madikelo? Tsamaya o ye hae hoba sebaka sena ha se a bolokeha nakong ya bosiu tjena.' Yena a re: 'Ntate ha ke tsebe moo ke yang teng, le moo ke tswang teng ke lelekilwe. Ke palamisitswe bese, ke sa tsebe le ho bolellwa hore e ya kae. Ha ke na mme, ha ke na ntate, ha ke na le lona lehae leo nka le supang. Ke holetse ditjhabeng, ke qenehetswe ke nkgono e mong ya seng a hlokahetse. Ha ke a fuwa le ha e le sente feela ya ho reka panana, ke shwele ke tlala.'	5 10
Mokganni wa bese o ile a thola tu! A ntsha sakatuku a iphumula meokgo e neng e keketla marameng a hae, ha a qeta moo, a ntsha diranta tse mashome a mahlano, a mo fa tsona, a ba a mmontsha lebenkelenyana le leng le neng le ntse le butswa hore a ithekele dijo moo a mpe a kgone ho ja. Mokganni eo o ne a bonahala a mo hauhetse haholo hobane qetellong o ile a re; 'Ngwanaka, le nna ke mohlophehi, moo ke dulang teng ke qedisitse, ke ha Mantja di a loma ...'	15

- 5.1.1 Bolela lebitso la mophetwa ya jarileng thotwana qotsong. (1)
- 5.1.2 Nehelana ka mabaka A MABEDI a neng a etsa hore mophetwa eo o mmoletseng ka hodimo a hloke botsitso. (2)
- 5.1.3 Ketso ya mokganni wa bese ya ho iphumula meokgo, e mo senola e le motho wa semelo sefe? Tshehetsa karabo ya hao ka lebaka. (2)
- 5.1.4 Kgetha karabo e nepahetseng ho A–D, o be o nehelane ka lebaka la karabo ya hao. Ngola tlhaku e nepahetseng feela.
- Ditaba tsa qotso ena di re totoballetsa ... ya tshwantshisong ena.
- A tlhekelo
B tharahano
C sehlohlolo
D mothipoloho (2)

- 5.1.5 Ketsahalo eo ho yona mongodi a kopanang le moshanyana eo mmileng, e re bopela mothinya o sa lebellwang jwang? (2)
- 5.1.6 Lewa la ho hetla morao le hlahella jwang palekgutshweng ee? (2)
- 5.1.7 Ebe ketso ya bana ba nkgono ya ho leleka moshanyana eo habo bona e a amoheleha maemong a matle a phedisano? Tshehetsa karabo ya hao ka lebaka. (3)
- 5.1.8 Na ketsahalo eo ho yona mongodi a utlwelang moshanyana eo bohloko, a bile a mo phutha e a kgothetse? Tshehetsa karabo ya hao ka lebaka. (2)
- 5.1.9 Sekaseka karaburetso ya pono e hlahellang seratswaneng sa pele. (2)

MMOHO LE

5.2 'DITHEHEFATSI' – NA Mpembe

Bala qotso e latelang ka tlhoko, o nto araba dipotso tse thehilweng palekgutshweng yohle.

TEMA YA J

Mafelo a beke ha a fihla, Wantona le lequlwana la hae, ba sasanka hara motse, diseshene le ditavene ke lehae la bona. Hohle moo ba leng, tabakgolo ke dithethefatsi. Ba di sebedisa ho ya kwana le kwana. Mmino ba thabela o lilelang hodimo. Dikgalase tsa majwala ka mefuta di dula di kokositswe ke baeka. Ho jewa leoto, ho tsujwa hona le hwane. Ha bo kekela, bonkeka ba hlahafale, ba tswe taolong ha dithethefatsi di se di etsa thato ya tsona mmeleng ya bona, ba kgalemelwe, ho thwe o se ke wa etsa tjena le tjena, hoo ha ho a loka, etsa tjena eseng jwalo. Phoso tsa bona ha ba di bone, ba tlankelaka feela, ba etsa ntho tse se nang boikarabelo.	5
Mantaha o fihle mmele e kgathetse ke ho foqwa dithethefatsi ka tsela tse ngata tse fapaneng. Ba ye sekolong ntle le sepheo le morero. Ba dulelle ho ikotlollaka molebe sa ntjanyana boraki e tsoha borokong ka ditlilaseng, ha matitjhere a roropa, a ntshetsa mosebetsi wa thuto pele. Wantona le lequlwana la hae, ba leka ho kgomarela dibuka tsa bona, empa ba phakisa ho hlokomela hore mehopollo ya bona ha e a fella hantle, e a fofotsa. Le matitjhere ha a ba ruta, ba utlwela hong le dikonyana, mehopollo ya bona e a farasa, ke baithutimotwana, baithuti bao mosebetsi wa bona wa sekolo o dulang o le morao ka dinako tsohle. Ba edimola ba sa tswa edimola nako e telele. Ba ithoballa, ba ya le sephumo sa boroko, tsatsi lohle ba kgakgathisa mahanana.	10 15 20

- 5.2.1 Ketso ya Wantona le lequlwana la hae ya ho ipolaisa dithethefatsi mafelong a beke e amana jwang le ditlwaello tsa bongata ba batjha matsatsing a kajeno? (2)
- 5.2.2 Bolela dithethefatsi TSE PEDI feela tsa tseo Wantona a neng a di sebedisa. (2)

- 5.2.3 Hantlentle mongodi o bolelang ka polelo e latelang:
Ba di sebedisa ho ya kwana le kwana. (2)
- 5.2.4 Mongodi o hlahisa Wantona e le mophetwa ya jwang palekgutshweng ee? Tshehetsa karabo ya hao ka lebaka. (2)
- 5.2.5 Bolela hore polelo e latelang ke Nnete kapa Mafosi, o be o nehelane ka lebaka la karabo ya hao.
Salamina o hlahella e le moqabanyi palekgutshweng ena. (2)
- 5.2.6 Maele a latelang a dumellana le ketsahalo efe palekgutshweng ena?
Leboella le a ja. (2)
- 5.2.7 Ho kgakgathisa mahanana ha Wantona le lequlwana la hae sekolong nakong ya dithuto ho bidietsa eng? (2)
- 5.2.8 Na ketsahalo ya hore Wantona a senyetse Salamina ya neng a mo thusitse hakaalo e a kgolweha? Tshehetsa karabo ya hao ka lebaka. (3)

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 35

KAROLO YA D: DITHOTHOKISO

Araba POTSO ya 6.1 le POTSO ya 6.2

POTSO YA 6

6.1 Bala thothokiso ena ka tlhoko, ebe o araba dipotso tse tla e latela.

MMADIBERWANE – T Leballo

1 Ruri bitsolebe ke seromo,
 2 Haeba ke lefutso o ne a fetelletse,
 3 Hoba o ne a sa tswa tseleng empa a fetelletse,
 4 Mekgwa le diketso di ne di mo paka,
 5 Dipuo le metsamao di ne di mo hlalosa,
 6 Hore enwa ha se mosadi ke torobetshe.

7 Enwa mosadi e ne e le serathodihadi,
 8 Ba hae bo ne bo fapanya monna kelello,
 9 Monna a bitse kala di latelana,
 10 A ipolele ha e se ntja ya mokopakopa,
 11 E se mofutsana ya nta e motopo,
 12 A lebetse hore lapeng tlala e patetse.

13 Tumo sa hae se ne se phatlaletse hohle,
 14 Ya hae mekgwa e ne e tsejwa le ke bohle,
 15 E tsejwa Makgwakgweng ho ya Metjhatjhane,
 16 Hore enwa mosadi ke mantja di a loma,
 17 Enwa mosadi o bohale sa ntja ya motswetse,
 18 Lena Letebele le sebete sa ho beha tau setswetse.

- 6.1.1 Qolla lentswe molathothokisong wa 1 le bontshang hore sethothokisi se hatella taba ya hore efeela diketso tsa Mmadiberwane di tshwana le lebitso la hae. (1)
- 6.1.2 Ke bokgabo bofe ba bothothokisi bo sebedisitsweng molathothokisong wa 18? (1)
- 6.1.3 Bolela ntho E LE NNGWE eo sethothokisi se reng banna ba ye ba e bue ha ba se ba nwele jwala ba Mmadietheng. (1)
- 6.1.4 Ntle le phetapheto ya moelelo, ke mokgabisopuo ofe o sebedisitsweng molathothokiso wa 3? Tshehetsa karabo ya hao ka lebaka. (3)
- 6.1.5 Phetapheto e sebedisitsweng melathothokisong ya 4 le 5 ke ya mofuta ofe? E sebedisitswe ka sepheo sefe? (3)

- 6.1.6 Hlalosa seo o se utlwisang ka molathothokiso wa 6. (2)
- 6.1.7 Anastrofi e sebedisitsweng molathothokisong wa 7 e o thusa jwang ho utlwisa seo ho buuwang ka sona molathothokisong oo? (2)
- 6.1.8 Tlohelo e sebedisitsweng molathothokisong wa 8 e na le tshusumetso efe morethethong wa molathothokiso oo? (2)
- 6.1.9 Na tsela eo Mmadiberwane a hlalolang ka yona temanathothokisong ya pele e ka etsahala bophelong ba nnete? Hobaneng ha o realo? (3)

MMOHO LE

- 6.2 Bala thothokiso ena ka tlhoko, ebe o araba dipotso tse tla e latela.

KGAEYANE – RN Phume

1 Ke elwa a qwela,
 2 O hlaha a hlwentse,
 3 Kgele, ka batla banna
 4 Ke shwa ke lenyora!

5 A se menya sa pele,
 6 Sa bobedi sa fella,
 7 Wa tjha moqoqo,
 8 A tjha matshwafo, a kubella.

9 Ka le leng ke elwa ...
 10 Theketheke o hopotse hae,
 11 A kgotjwa, a sekama'
 12 A lora tsa Faro ditoro.

13 Ka le leng kwana a honyelle.
 14 Mosadi wa batho le bana,
 15 Ka ntlwana ha ba a le bona,
 16 Ba robotse ha monate bona!

17 Phapha le hlahlamang,
 18 Hano le re he!
 19 Ke elwa ... Hape ha mme tshela-se-tlase,
 20 O nketse senotlolo mosebetsi.

- 6.2.1 Qolla molathothokiso o le mong temanathothokisong ya 3, o totobatsang hore Kgaeyane o kile a wa ka baka la botahwa. (1)
- 6.2.2 Ke lentswe lefe temanathothokisong ya bobedi le nang le moelelo o le mong le 'ho qeta'? (1)

- 6.2.3 Karaburetso e sebedisitsweng molathothokisong wa 10, e o thusa jwang ho utlwisisa molathothokiso oo? (2)
- 6.2.4 Lekgotsi le sebedisitsweng molathothokisong wa 18 le sebedisitswe ka sepheo sefe? (2)
- 6.2.5 Phapano ya moelelo ke efe melathothokisong ya 7 le 8? (2)
- 6.2.6 Tshebediso ya lentswe 'hape' molathothokisong wa 19, e fetisa moelelo ofe? (2)
- 6.2.7 Hantlentle sethokhokisi se reng molathothokisong wa 20? (2)
- 6.2.8 Sejura se sebedisitsweng molathothokisong wa 3 se sebedisitswe ka sepheo sefe? (2)
- 6.2.9 Diketso tsa Kgaeyane temanathothokisong tsa 1-3, di mo hlahisa e le motho ya jwang ho latela maemo a matle a phedisano? Tshehetsa karabo ya hao ka lebaka. (3)

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA D: 35
MATSHWAO A PAMPIRI YOHLE: 70